

МАЈСКИ РАЗГОВОРИ О ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА

(*Поезија Томислава Маринковића*, ур. Светлана Шеатовић, Јана Алексић, Задужбина „Деасанка Максимовић“, Народна библиотека Србије и Институт за књижевност и уметност, 2022)

Зборник радова *Поезија Томислава Маринковића* у издању Задужбине „Деасанка Максимовић“, Народне библиотеке Србије и Института за књижевност и уметност објединио је истраживања представљена на истоименом научном скупу, одржаном 16. новембра 2021. године, а посвећеном добитнику награде „Десанка Максимовић“ за 2020. годину. Публикација је подељена у четири тематска блока и садржи осамнаест радова. Научним огледима претходи „Уводна реч“ уредница С. Шеатовић и Ј. Алексић у оквиру које је дат сажет увид у песничку поетику као и у текстове заступљене у зборнику. На крају зборника налази се „Индекс имена“ који је сачинила Катарина Пантовић.

У оквиру првог тематског блока налазе се радови Радивоја Микића, Васе Павковића, Милете Аћимовића Ивкова, Ђорђа Деспића, који истражују шире окви-ре Маринковићевог песничког света.

У тексту ТИПОВИ СТВАРНОСТИ У ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА аутор се бави лицем и наличјем ствараочевих поетичких усмерења – видљивим и невидљивим, реалним и метафизичким, дотичући имплицитно лотмановске могуће светове, а експлицитно башларовске просторе. Павећи најшире компаративне додире са поетиком изворног српског симболизма (преко Дучићевог и Илићевог стваралаштва), али и са нашим савременим песништвом (Милосав Тешић), уз указивање на аутопоетичке призиве португалског песника Ф. Песое, Микић пажљиво расклапа стихове у којима увек наилази на дупло дно. Аргументацију проналази у песмама „Жели“, „Мува“, „Само то“, „Белина речи“, „Музика зиме“, „Пахуље, док падате“, „Понекад“, „Шта је вечност“. У њима се открива спој реалног и сновиодног/метафизичког, око кога се језгре многобројни семантички рукавци који промишљају свет стварности, али и нематеријално, непознатљиво и несазнатљиво. Овај рад посебно скреће пажњу на то да је поред лако уочљивог дескриптивног потенцијала Маринковићевих стихова у њима потребно трагати за рефлексивном компонентом коју опис истовремено сакрива и открива. Као пажљиви тумач поетике, претежним описно-мисаоним стиховима аутор додаје и оне у којима се углавном обзнањује дескриптивна компонента, али чак и у њима проналази процепе који залазе у сфере суштинске спознаје појавног.

Други у зборнику, текст ПЕСМЕ УСАМЉЕНОСТИ (Над овоговековном поезијом Томислава Маринковића) промишља поезију из поетичког угла 21. века. Узимајући за референтну тачку песников четврти избор из поезије (*Дуге сенке иза тре-*

нутака, 2021) који, осим осам уводних песама, обухвата само оне објављене после две хиљаде, Васа Павковић у одабраним стиховима учоава неолиризам. Особености те нововековне поетике наслањају се на стихове поменутих осам песама збирке *Сумња у огледало* (1996), у којима се примећују неке смисаоне и звучне неравнине, натуралистичке слике и неперцептибилан лирски субјекат. Као жижу новог певања Павковић у збирци *Школа трајања* (2003) примећује речи, живот, свет и лирику, кроз које се обзнањују поглед на прошлост, меланхолија, миран поетски тон, медитативно-дескриптивне песничке слике сада много видљивијег песничког субјекта. Наредна четири поглавља, стиховима одабраних песама, аргументују наведене песничке координате. У анализи стихова из збирке *Свет на кожи* (2007) сагледава се високоперцептибилни усамљени лирски субјекат и његов интимни свет који се најчешће завршава метафизичком слутњом. Ово је повод да се направи веза са романтичарском и симболистичком поетиком. Аутор примећује да започет нововековни преокрет истрајно следе све збирке које су се нашле у избору, са понеком посебно издвојеном специфичношћу: за *Обичан живот* (2011) то је елегичност, за *Невидљива места* (2015) – додатна интимизација, а за *Вечито сада* (2018) – потреба за дијалогом. Концизним прегледом Васа Павковић даје нацрт за целокупну Маринковићеву оновековну поезију.

Милета Аћимовић Ивков (ИЗМЕЋУ МОГУЋЕГ И НЕДОСТИЖНОГ, Метафизички обзори и меланхолични тонови у поезији Томислава Маринковића) такође се бави нововековном, тзв. другом фазом песничког стваралаштва, постављајући метафизику и меланхолију, као упоришна места поетичког усмерења, у одређени контекст који ће послужити да се изгради портрет песника културе. Као аналитичку базу он, попут В. Павковића, узима ауторски избор *Дуге сенке иза тренутака* (2021). Но пре него што се посвети детаљнијем истраживању нововековне поезије, Аћимовић Ивков даје кратак осврт на претходну фазу. У њему аутор потврђује у критици углавном примећене: тематску окренутост савремености, отворену форму, разломљен и енигматичан исказ, често активирање двосмислености, парадокса, оксиморона; ироничну/горко-хуморну интонацију, гротескна померања, некомуникативност стихова. Већ у тој првој фази најављено је оно што ће бити основна песничка вертикала наредне, а то је кретање од веристичког ка сферама метафизичког у увек чврстој искуственој и мисаоној повезаности лирског ја са природом кроз личну проживљеност и субјективну перспективу; управо у њима Аћимовић Ивков види особеност Маринковићевог песничког гласа. Након постављених поетских парадигми креће се у њихово препознавање у другим поетикама; честа призивања светски познатих мислилаца и уметника треба да послуже управо као аргументација за представљање Маринковића и као песника културе (а не само природе). Међу многим именима своје место су нашли Платон, Шопенхауер, Е. А. По, Б. Хамваш, Д. Де Ружмон итд. Како примећује аутор, у увек с предумишљајем присутним интертекстуалним преплетима огледаће ће се кроз стихове Томислава Маринковића и Владислав Петковић Дис, Стеван Раичковић, Јован Христић, Адам Загајевски, Јан Скацел, Хорхе Луис Борхес, Фернандо Песоа, Вислава Шимборска. Након издвојених конкретних примера, Аћимовић Ивков о Маринковићу закључује: „Ништа у његовој поезији није неосвешћено и произвољно: ни активирана ученост, која под-

разумева однос према сазнајно-теоријским, антрополошким и аксиолошким темама, нити приврженост метафизичким обзорима сродних претходника.“

Ђорђе Деспић у раду ДОЖИВЉАЈ ПРИРОДЕ У ЗБИРЦИ НЕВИДЉИВА МЕСТА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА посебну пажњу посвећује једној песничкој књизи у којој се препознају особености зреле фазе Маринковићевог стваралаштва. Већ на почетку подвлачећи јасан стваралачки отклон песника од урбаног окружења, аутор доцртава у историји читања већ започет портрет неолиричара, код кога се препознају веризам, окренутост „малим стварима“, благост, утишаност, аналогичност и поентирања, меланхолија али и „тиха радост“, а све то како би се у споју са природом остварила идентитетска укорењеност и пронашли могући одговори на вечита питања света и живота. Од песничких сродника Деспић помиње Николу Вујчића, Живорада Недељковића, Војислава Карановића, Ибрахима Хаџића, показујући аналитичким приступом и самосвојност Маринковићевог песничког гласа. Урањајући с великом пажњом у стихове збирке *Невидљива места*, Деспић пре свега разоткрива њихово дескриптивно-мисаоно усмерење; у њима се чулне и менталне слике непрестано претапају. Истовремено представљање природе као лепоте и тајне није могуће без истанчаног осећаја за детаљ, који служи за развијање сложених менталних простора изражених поређењима, песонификацијом, метрафором; у анализи се на истакнуто место стављају „невидљива места“ која, по мишљењу аутора, чине и интерпретативни кључ целе збирке. Поред примарног фокуса на песме из *Невидљивих места*, неретко је у тумачењу прављена паралела са другим песничким збиркама истог песника, а како би се затворио круг који води до поверења у природу и идентификације песничког субјекта са њом. Због тога Деспић указује и на широк тонски распон којим се имплицирају многобројна значења – од дитирамбског, преко утишаног/мирног, до у неким моментима трагичног, али и иронијског. Овај оглед даје одличне аналитичке смернице показујући пуноћу и потентност друге стваралачке фазе проучаваног песништва.

Полазећи од сличних поетских (данас општеприхваћених) премиса о неоверизму и лиризму Томислава Маринковића, Бојана Стојановић Пантовић у раду БОЛЕСТ, ЉУБАВ И ПОЕТИКА У ЗБИРЦИ ВЕЧИТО САДА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА открива нову димензију последње Маринковићеве збирке. У првом делу текста ауторка пружа сажет преглед базичних песничких усмерења, полазећи од *Школе трајања* (1993) као прекретничке збирке. Ту се издвајају контрастно постављени, с једне стране амбијент саобразан човековој природи и, с друге, цивилизацијски притисак који нарушава склад. То доводи до усамљености из које извире глас песничког субјекта у Маринковићевој поезији. Песнички субјекат јесте управо *лирско* ја у понечему блиско раичковићевом, а у понечему лиризму Д. Максимовић; у сваком случају оно које прерађује све импулсе спољашњег света. У споју неоверистичке основе и неосимболистичке сугестије Б. С. Пантовић види везу са другим српским ствараоцима (нпр. Зубановић, Новаковић, Вујчић, Карановић), додатно потврђену и аутопоетичким коментарима самог песника. Идући трагом базичних карактеристика Маринковићеве поезије ауторка стиже до збирке *Вечито сада*, у којој уочава нека померања ослоњена на већ потврђене поетичке параметре. У том смислу она посебну пажњу посвећује укрштању категорије времена са темом боле-

сти, љубави и поезије. „У последњој самосталној збирци Томислава Маринковића *Вечито сада* појављују се мотиви везани за болест, болничко искуство и амбијент, а с њима се преплићу и љубавни мотиви сложеног значења, сећање на неке бивше идентитете и наговештај нових, будућих, као и свеprisутна тема поезије, која чини се, једина поседује метафизичку димензију.“ Како би показала сложеност и богатство поменутих укрштања, ауторка се посебно бави тумачењем појединих песама збирке (нпр. „Незнање“, „Откриће“, „Ја сам тишина“, „Можда“, „Писмо Вислави Шимборској“).

У наизглед оксиморонском насловном споју садашњости и вечности (ВЕЧИТО САДА И САДАШЊА ВЕЧИТОСТ У ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА) сажето је истраживање Гојка Божовића о песничком мапирању „повлашћених тренутака свакодневице“ који откривају тајне егзистенције, а који се призивају и обликују меланхоличним сећањем и/или лирском дескрипцијом. Аутор најпре скреће пажњу на важност привилегованих момената који осмишљавају људски живот (те отуда и одређење *митологија тренутка*) а које неуморно бележи Томислав Маринковић у својим стиховима: они су трептај, трзај, ситнице, слике, зрнца, варница и још много тога. Сви они представљају медиј за изрицање доживљаја, емотивног стања или сумирање животног искуства. Видевши у њима окосницу целокупног стваралачког тока проучаваног песника, Божовић посебно испитује однос тих момената према општем концепту времена, али и начине на које их песник активира како би скренуо пажњу на изузетност обичног искуства у коме се препознају несвакидашњи и чудесни одсјаји вечности. То је повод да се проговори и о Маринковићевом „магијском веризму“ који не поседује (у савременом песништву често присутну) социјалну компоненту. Његове песме Божовић сагледава и њихова значења открива кроз стапања стварних и наслућених личних/интимних искустава у *вечито сада* као кредо целокупне поетике. А тај непролазни тренутак, закључује аутор, трансформише се магијом песничког израза у *садашњу вечност*, „једину за коју зна обичан људски живот“.

Као и већина радова заступљених у овом зборнику и оглед Соње Миленковић (СЛИКА СВЕТА У ПЕСНИЧКОЈ КЊИЗИ НЕВИДЉИВА МЕСТА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА) подвлачи доследно изведен дескриптивно-рефлексивни карактер Маринковићеве поезије, овога пута детаљније образложен тумачењем збирке *Невидљива места*. Ауторка полази од већ познатих књижевнокритичких промишљања на дату тему (В. Павковић, Ђ. Деспић, М. Пантић, Н. Живковић) како би покушала да одговори на низ нових питања која покрећу стихови за анализу изабране песничке књиге: „Да ли је поново виђено, тежња коју свеколика лирска поезија тежи да пренесе, оно што је у међувремену постало невидљиво? Да ли нешто заклања нашу перцептивну моћ или је пре посреди неки контраст два различита света, који се да разабрати кроз дијалектику видљивог и невидљивог?“

Катарина Пантовић у раду ПОЕТСКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ЗБИРКЕ ШКОЛА ТРАЈАЊА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА за предмет истраживања узима књигу која песника представља као значајну литерарну појаву, а како би указала на темељне одреднице његове поезије. Ауторка најпре даје шири поглед на савремено српско песништво у коме се уочава исцелитељски карактер, видљив у настојању „да

дубље зађе у смисао света“ (Пантић, према Пантовић). Управо такво дејство учено је и у песмама Т. Маринковића, а остварује се сугестивним песничким сликама, смиреношћу, непретенциозношћу, медитативношћу, избалансираном осећајношћу. Све набројано песника чини блиским енглеским романтичарима и импресионистима. Пружајући хронолошки пресек Маринковићевог стваралаштва, уз поделу на два периода која се вредносно разликују, указано је најпре на слабости прве песничке фазе. Након тога К. Пантовић наводи низ естетски вредних карактеристика, које су до посебног изражаја дошле са збирком *Школа трајања*: изразита чулност, психолошко нијансирање, аутентичан „романтичарски јунак“, синергија лирског субјекта с природом која се обзнањује као импулс самоспознаје; једноставност и сликовитост израза, контролисаност тона, брижљиво биран језички регистар, тек наговештај смисла из кога проистиче херметичност, повезаност природе и стваралаштва; доминација мотива тела, душе, земље и воде; укрштање реалности и сновиодног. На самом крају, као закључак и зато упечатљива белешка, стоји напомена о значају збирке јер „разоткрива и најављује време као централну поетску опсесију“. Овакав преглед особености Маринковићеве поезије одличан је путоказ читаоцима који се први пут са њом сусрећу.

Хронотоп природе као чвориште у формирању песничког опуса тема је рада Јоване Милованчевић (ПОВЛАШЋЕНИ ПРОСТОРИ ПРИРОДЕ У ЗБИРКАМА ШКОЛА ТРАЈАЊА И СВЕТ НА КОЖИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА). У њему се, према мишљењу ауторке, спацијалне одреднице појављују истовремено као реални и онирички простор, који се често ре-креира у самој свести лирског субјекта. Истраживање, посвећено доживљеном простору, полази од Башларове поетике која на адекватан начин образлаже чежњу за повратком и свест о изузетности природе као важне компоненте Маринковићевог песничког универзума. На то се надовезује и потреба песника да обзнани првобитно, и то путем једноставности и обичности, а потом и тежњом да се зађе у сферу метафизичког. Тражење исконског смисла ауторка открива раскриљујући изградњу поетске слике која извире из најдубљих простора човекове психе. Зато и поставља тезу коју ће аргументовати различитим стиховима из одабраних песничких збирки, упућивањем на аутопоетичке коментаре песника, али и на књижевнокритичке ауторитете: „Речју, простор поезије Томислава Маринковића твори се по законима унутрашњим, осећањима и мислима лирског субјекта и не постоји независно од њега, бивајући рељеф психе, не само пејзаж.“ Кроз призму доживљеног сагледавају се, као кључни, хронотоп куће зиме и воде, а њиховим образлагањем Јована Милованчевић разоткрива семантичке слојеве Маринковићеве поезије у оквиру којих се покрећу многа питања везана за различите односе: стварности и имагинације; прошлости, садашњости и будућности; реалности и стваралачког чина; људског времена и митског континуитета; трошности и вечности.

Посматрајући последњи песнички избор Т. Маринковића *Дуге сенке иза тренутка* као аутопоетски сажетак у коме се већ у наслову открива присуство меланхолије, Жарко Миловановић у огледу ОДГОНЕТАЊЕ ВЕЧНОСТИ указује управо на тај аспект његове поезије. Образлажући профил меланхолика преко закључака Еспена Хамера у књизи *Унутрашњи мрак. Есеј о меланхолији*, аутор такву фигуру

проналази у имплицитном аутору обликованом посебно у зрелој фази Маринковићевог стваралаштва. Међутим, рад истовремено скреће поглед ка раним стиховима у којима је меланхолија константа а за које је заједничка сведеност у тону, помиреност са светом и тихо сањарење. Посебно место у књ. огледу заузима тумачење „вечитог сада“ у контексту обрађиване теме, а оно помало одступа од општепознатих ставова присутних у историји читања Маринковићевог опуса. Пажње је вредно указивање на спој носталгије и меланхолије, те однос туге и меланхолије; на тишину као друго име за меланхолију. Посебно је занимљив Миловановићев дијалог са кључцима Р. Гвардинија у есеју „О смислу меланхолије“ у коме као реплика служе запажања о природи Маринковићеве песничке меланхолије. Композиција овог рада осмишљена је тако да у потпуности одговара поднаслову „Фрагменти о меланхолији у песништву Томислава Маринковића“.

Разумевање специфичности поетског пријема оно је што примарно открива наслов рада Милице Ђуковић ((НЕ)ПРЕВОДИВОСТ БОЛА: ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА И МУЗИКА), а којим је најављено истраживање мелодије, музике и звука у процесу грађења и перципирању песничких слика и њихово учешће у семантизацији израза. Без обзира на помало изневерено очекивање, јер не укључује версификацијску компоненту, овај текст права је доградња у исцртавању поетике Т. Маринковића. Рад креће од запажања мотива тишине као семантичке повезнице целокупног поетског опуса, што је осведочено како стиховима тако и песничким изборима В. Павковића и Р. Микића, да би се почетној тези као јак аргумент супротставио онај који у само средиште ставља мелодију – то је поетски избор начињен од стране самог песника у коме се на повлашеном месту налази песма „Мелодија и звуци“. Делећи истраживање према мотивским упориштима, у првом делу огледа М. Ђуковић полемише са аутопоетичким ставом Т. Маринковића, те скреће пажњу на причљивост, звучност и мелодичност природе у његовом стваралаштву. Тако ауторка, позивајући се на истраживање Максима Дона у књизи *Филозофија музике*, закључује да је обзнањивање природе код Маринковића слично темпоралним својствима музике. Она звук природе открива у музици птица, зрикаваца, паукова („слушам музику/што паук мирно плете“); у „дамарењу“ крошњи дрвећа и ветру. О односу музике и тела расправља се с аспекта феноменолошких истраживања, а методолошку базу чини монографија Мишка Шуваковића *Естетика музике*. Идући тим трагом, ауторка запажа да се тело у Маринковићевој поезији обликује конфронтацијом тишине и музике. Део текста М. Ђуковић посвећује људским гласовима и њиховој вишеструкој смислотворној функцији – од оприсутњења прошлости до учешћа у метапоетичким разматрањима о језику и песничкој вештини. Сегмент посвећен вези проучаване поезије са блузом ослоњен је на његов минимализам и једноставност, који се једнако примећују и у стиховима Т. Маринковића. Туга и бол као тематско-мотивска чворишта такође су веза са музиком чежње, меланхолије и патње. О свим музичким равнима М. Ђуковић најпре пише одвојено, да би их потом међусобно укрстила, показујући на тај начин комплексност и богатство аудитивног доживљаја света у опусу Т. Маринковића.

Кључна реч у огледу УТОПИЈА ТРЕНУТКА Бранислава Живановића је *трајање*, јер испитује како се помоћу акумулирања различитих тренутних искустава

гради утопијска слика непролазности. Лирски субјекат, сматра аутор, спознаје трајање у једва ухватљивом тренутку који брзо нестаје из свести. Након тога закључује следеће: „Манифестација трајања огледа се, дакле, у моментима када се јавља свест о ономе што радимо и тренутка када то радимо (стање субјективног стваралачког чина), нарочито током писања, рада којим се упињемо да ухватимо такав један тренутак и фиксирамо га речима. У питању је утопијски дух имагинације/маште који се манифестује у дневној сањарији, контемплацији стваралачке егзистенције мислиоца.“ Поред вере у тренутак, аутор као важне за разумевање песничке утопистичке мисли наводи и веру у природу и језик. Све три карике које служе за артикулисање утопијског мишљења маркиране су у нововековној поезији Томислава Маринковића. Теоријски део рада пружа основне податке о разумевању утопије од Платона, преко Т. Мора до савремених промишљања на која се ослања истраживање (Е. Блох, Л. Мамфорд, Л. Т. Сарџент, Д. Сувин, Ф. Џејмсон, З. Ђерговић-Јоксимовић).

Прегледни рад Александре Батинић ОД ЋУТАЊА ДО ГОВОРА И НАТРАГ: ГЛАСОВИ ТИШИНЕ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА, хронолошким листањем збирки песама, открива говор/гласове и тишину/ћутање као важне компоненте у обликовању песничке поетике повезане с традицијом, али и савременим песништвом. Текст почиње запажањем о недовољној проучености дела Т. Маринковића. Узрок томе ауторка проналази пре свега у доскора владајућој књижевној и књижевнонаучној пракси, која није имала довољно слуха за ненаметљиве, једноставне, сведене поетске тонове. Осврћући се на дсадашњу рецепцију А. Батинић уочава да су неке вредности Маринковићеве поезије примећене, посебно кроз сагледавање и тумачење природе у његовим песмама, а то је оно што га повезује са претходећим књижевним периодима. С друге стране, сматра ауторка, у читалачкој пракси није примећено довољно особина које би га повезале са себи блиском песничком генерацијом. Тај простор она види у Маринковићевој доследно изведеној заокупљености тишином и говором, при чему се „тишина у поменутиим збиркама не конституише на формалном или стилском плану текста већ пре свега у иманентном пољу песничког субјекта, са онтолошким квалитетом, док категорија говора подједнако захвата све текстовне нивое“. Ауторка у анализу укључује све песничке збирке од *Сумње у огледало* (1991) до *Вечитог сада* (2018). Промишљеном полемиком са теоријском и критичком литературом рашчишћава се терен и гради простор за даља књижевна истраживања савременог српског песништва. Истовремено, тумачењем природе поетске тишине и гласа код Маринковића, дат је импулс за комплетније сагледавање његове поетике и остваривање видљивијих веза са савременијим песничким струјањима.

Аутопоетички ставови о природи стваралачког процеса тема су истраживања Сање Париповић Крчмар у есеју НАЗНАКЕ ПОЕТИЧКИХ НАЧЕЛА У ЗАПИСИМА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА. Као грађа послужила је серија записа Томислава Маринковића „Док су музе заузете“ објављивана у периоду између 2018. и 2021. године у *Српском књижевном листу*. Трагом тих бележака ауторка жели да пружи солидну базу за повезивање иманентне и експлицитне поетике. Углавном следећи редослед објављивања, она у текстовима уочава и тумачи низ запажања која се тичу начина настанка уметничког дела, односа надахнућа и разума, окружења у

коме се ствара (где се самоћа и тишина виде као сарадници поезије), проблематизације односа књижевника/књ. дела према истини, издвојености уметника од света. У аутопоетичким записима Т. Маринковића издвојени су и они сегменти који говоре: о интенцији аутора да се читањем дође до инспирације; о разумевању света виђеног кроз окулар поезије; о моћи уметности да се отргне бесмислу; о потенцијалу и учинку сећања. Све наведено дато је у међусобном дијалогу аутопоетичких текстова где се каткад откривају и противречни ставови, али и уз повремен улазак у дијалог са Маринковићевом поезијом. Све то помаже читаоцу да дубље зађе у наличје песничког рада, те боље схвати оно што из ње излази.

Рад Јане Алексић ВИДОВИ ПЕСНИЧКЕ САМОСВЕСТИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА прати аутопоетичке исказе који се тичу стваралачког процеса, позиционирања поезије, могућности и ограничења песничког језика Све наведено ауторка прати и тумачи од књиге *Сумња у огледало* (1997) до последње збирке песама *Вечито сада* (2018). Како би што боље расветлила песничку самосвест, ауторка запажа код ствараоца комплексан однос према стварности који подразумева емотивну и интелигибилну раван. Она песничку свест повезује са „полицентричним лирским сопством“ (према: Сабина Колш-Фојзнер) које представља песнички алтер его или епоним поетске самосвести. Тематизацију уметничког процеса Ј. Алексић примећује у издвојеном делу опуса Т. Маринковића, упућујући у раду и на групу проучаваоца која се већ бавила тим питањем. Посебна пажња у раду је посвећена начинима на који песник обликује и пласира своје аутопоетичке ставове, као и њиховим семантичким исијавањима.

Интертекстуална укрштања већ уочена у поезији Т. Маринковића повод су за компаративно читање његовог песништва у раду Јелене Марићевић Балаћ ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНОГ ЧЕШКОГ И ПОЉСКОГ ПЕСНИШТВА. Полазиште чине песме „Сањао сам Јана Скацела“, „Обичан живот“ и „Писмо Вислави Шимборској“, у којима се експлицитно указује на три песничке поетике. То даље провозира истраживање ширег утицаја конкретне чешке и пољске лектире на стваралаштво Т. Маринковића, које је довело до закључка да се поетике Јана Скацела, Адама Загајевског и Виславе Шимборске препознају у стваралаштву српског песника, често у међусобно нераздвојивом преплету. Тако ауторка запажа да се углавном у истим песмама препознају сва три утицаја, што сведочи о стваралачкој блискости четири песника. Оно што је кључна тачка укрштања јесте реч *обично* иза које се крије „спознаја и могућност остварења среће“. Везу са чешким песником ауторка види превасходно у мотивима везаним за свет природе, мале ствари, тишину, срећу, али и у дијалогу са музиком, сликарством и вајарством. Ово последње уз неокласични тон певања и складно изражено лично искуство, компаративном преплету прикључује и Адама Загајевског. Пољског и српског песника, по мишљењу ауторке, спаја и примена ироније. Посебна веза српског аутора са Виславом Шимборском препозната је у мотиву сећања. Својим огледом Јелена Марићевић Балаћ значењски је проширила стваралаштво Т. Маринковића, али и продубила везу савремене српске књижевности и европског књижевног контекста.

Рад Николе Маринковића РИТАМ У ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА најбоље се надовезује на истраживање Милице Ђуковић, допуњујући темат-

ско-мотивски обрађену везу са музиком путем детаљне версификацијске анализе. Дајући преглед версолошких студија везаних за српску поезију (Р. Кошutiћ, Н. Петковић, К. Тарановски, Ж. Ружић) скреће се пажња на недостатак или спорно одређивање ритма у слободном стиху. Светли изузетак аутор види у есеју „За слободни стих“ М. Црњанског, у коме се ритам слободног стиха препознаје као „ритам мисли“, уз истовремено скретање пажње на везу тематско-мотивског слоја и ритма, која је оснажила линију тумачења поезије где су ритам и садржина међусобно мотивисани. Запажање о мотивисаности ритма тематским комплесом Никола Маринковић види као посебно значајно у контексту проучавања песништва Т. Маринковића, а због фреквентне употреба мотива времена. Даље се рад шири према врло детаљним анализама ритмотворних поступака, чија промена прати и мене на семантичком плану. Као најчешћи поступци примењивани за обликовање ритма у проучаваним песничким збиркама издвојени су парцелација синтагме и/или реченице, опкорачење, инверзија и фигуре понављања. Овим поступцима, закључиће аутор, надомешта се смишљено одсуство тропичности, па промена ритма указује на семантичка гигања, што отвара врата истовременом осећању спољашњег и унутрашњег ритма. Управо захваљујући том унутрашњем ритму на полеђини израза проналази се дубље значење и „маркира сложена позиција језика у домену имплицитне поетике“. На самом крају исцрпне версификацијске анализе сам аутор је означава као добро полазиште за даља истраживања Маринковићеве поезије.

Истраживање одабране стваралачке поетике заокружује СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА коју су сачинили Наташа Симић, Јелена Нешковић и Славко Поледица.

Веома добро композицијски осмишљен зборник, разноврсним научним огледима који се у одређеним тачкама додирују, некада кроз сагласје, а некада творећи полемички тон, значајан је допринос проучавању поетике Томислава Маринковића, али и савремене српске поезије. Низом научно релевантних запажања неки већ постојећи ставови су потврђени, неки ревидирани, а поједини текстови доносе сасвим нове увиде, како на књижевнокритичком тако и на књижевноисторијском и књижевнотеоријском плану.

Јелена В. Јовановић*

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департаман за србистику

* jelena.v.jovanovic@filfak.ni.ac.rs